

HORIZONTALIEJI PRINCIPAI

NPP 2021–2030 m. siekiama nustatyti svarbiausias valstybės vystymosi kryptis artimiausiam dešimtmečiui. Plane išskirti trys horizontalieji principai (toliau - HP), kurie taikomi visoms politikos sritims:

1. Darnus vystymasis (toliau - DV) – orientuojasi į subalansuotą ekonomikos, socialinės srities ir aplinkosaugos plėtrą. Ypatingas dėmesys skiriamas nelygybės mažinimui bei klimato kaitos švelninimui.
2. Inovatyvumas (kūrybingumas) – skatina mokslo, verslo ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimą, technologijų diegimą ir skaitmeninę transformaciją.
3. Socialinė atsakomybė – pabrėžia lygybės, žmogaus teisių ir socialinės įtraukties svarbą visuomenėje.

Darnus vystymasis (DV)

DV HP koordinatorius – AM.

Pažymėtina, kad nuo 2025 m. sausio 1 d. ataskaitoms nebereikia teikti informacijos apie anksčiau taikytų HP „Darnus vystymasis“ stebėsenos rodiklių įgyvendinimą, nes 2024 m. lapkričio 9 d. įsigaliojęs Vyriausybės nutarimo pakeitimas panaikino tris iki tol galiojusius HP DV stebėsenos rodiklius. Todėl už 2025 m. ministerijų buvo prašoma pateikti informaciją pirmiausia apie pažangos priemonių prisidėjimą prie Darnaus vystymosi tikslų (DVT) ir jų uždavinių, o informaciją apie rodiklius trikti neprivaloma, tik rekomenduojama.

Darnaus vystymosi indeksas (DVI) išlieka svarbiu orientyru vertinant Lietuvos pažangą Darbotvarkės 2030 kontekste. NPP įtvirtintas siekis iki 2030 m. patekti į 20 geriausiai pagal šį indeksą vertinamų valstybių. 2025 m. Lietuva pakilo į **29 vietą iš 167 valstybių** ir surinko 78,81 balo iš 100 galimų. Tai yra geriausias Lietuvos rezultatas nuo 2020 m. ir rodo gerėjančią bendrą šalies poziciją tarptautiniame kontekste.

Metai	Lietuvos pozicija	Lietuvos surinkta balų suma	Vidutinė EBPO narių surinkta balų suma
2020	36/166	75,0	75,91
2021	31/165	76,7	78,88
2022	39/163	75,4	78,69
2023	37/166	76,81	79,15
2024	31/166	78,12	79,10
2025	29/167	78,81	79,62

1 lentelė. Lietuvos pozicijos kaita darnaus vystymosi indekse 2020–2025 m.

Pažymėtina, kad Lietuvos pažanga atskirų DVT srityse išlieka netolygi. Remiantis 2025 m. Darnaus vystymosi indeksu, šiuo metu Lietuvoje dar nėra visiškai įgyvendintas nė vienas DVT. Vidutinė pažanga fiksuojama šiose srityse: DVT 3 „Gera sveikata ir gerovė“, DVT 5 „Lyčių lygybė“, DVT 6 „Švarus vanduo ir sanitarija“, DVT 7 „Prieinama ir švari energija“, DVT 9 „Pramonė, inovacijos ir infrastruktūra“, DVT 11 „Darnūs miestai ir bendruomenės“, DVT 15 „Miškai, žemė ir biologinė įvairovė“, DVT 16 „Taika, teisingumas ir stiprios institucijos“ bei DVT 17 „Partnerystė siekiant tikslų“.

Tuo tarpu stagnuojanti arba neigiama pažanga nustatyta DVT 1 „Kova su skurdu“, DVT 2 „Kova su badu“, DVT 4 „Kokybiškas išsilavinimas“, DVT 8 „Deramas darbas ir ekonomikos augimas“, DVT 10 „Nelygybės mažinimas“, DVT 12 „Atsakingas vartojimas ir gamyba“, DVT 13 „Kova su klimato kaita“ ir DVT 14 „Vandenynų ir jūrų ištekliai“.

2 pav. Darbotvarkės 2030 įgyvendinimas Lietuvoje, remiantis 2025 m. Darnaus vystymosi indeksu

2025 m. DV HP įgyvendinimo pažanga daugiausia vertinta pagal pažangos priemonių prisidėjimą prie DVT ir jų uždavinių. Aplinkos ministerijos surinktais duomenimis, 2025 m. iš viso buvo 29 plėtros programos, iš kurių 20 prisidėjo prie HP „Darnus vystymasis“ įgyvendinimo. Taip pat nustatyta 180 pažangos priemonių, iš kurių 80 prisidėjo prie HP DV įgyvendinimo, t. y. 11 priemonių daugiau nei 2024 m.

Daugiausia pažangos priemonių 2025 m. prisidėjo prie klimato, darnių gyvenamųjų vietovių, infrastruktūros, sveikatos ir atsakingo vartojimo tikslų. Daugiausia prisidėta prie DVT 13 „Kova su klimato kaita“ ir DVT 11 „Darnūs miestai ir bendruomenės“ – po 16 pažangos priemonių, taip pat prie DVT 9 „Pramonė, inovacijos ir infrastruktūra“ – 15 pažangos priemonių, prie DVT 3 „Gera sveikata ir gerovė“ ir DVT 12 „Atsakingas vartojimas ir gamyba“ – po 14 pažangos priemonių. Mažiausias prisidėjimas nustatytas prie DVT 17 „Partnerystė siekiant tikslų“ – 1 pažangos priemonė, DVT 5 „Lyčių lygybė“ – 2 pažangos priemonės, ir DVT 10 „Nelygybės mažinimas“ – 3 pažangos priemonės.

Pagal ministerijas aktyviausiai prie DV HP prisidėjo AM. Ji, įgyvendindama Aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programą, prie HP DV priskyrė visas 14 savo pažangos priemonių. Reikšmingesniu prisidėjimu taip pat išsiskyrė SM, ŠMSM, ŽŪM bei EIM, o FM nurodė 2025 m. nevykdžiusi pažangos priemonių ar projektų, kurie tiesiogiai prisidėtų prie HP DV įgyvendinimo.

Ministerija	Prisidedančių pažangos priemonių sąsaja su DVT
Aplinkos ministerija	3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15
Ekonomikos ir inovacijų ministerija	8, 9, 10, 12, 13, 16
Energetikos ministerija	7
Finansų ministerija	
Kultūros ministerija	1, 4, 5, 8, 11, 12, 13
Krašto apsaugos ministerija	12
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	1, 2, 3, 4, 8, 10
Susisiekimo ministerija	9, 11, 13
Sveikatos apsaugos ministerija	3, 5, 16
Švietimo, mokslo ir sporto ministerija	1, 4
Teisingumo ministerija	9, 16
Užsienio reikalų ministerija	4, 5, 7, 13, 16, 17
Vidaus reikalų ministerija	1, 16
Žemės ūkio ministerija	2, 8, 9, 12, 13, 14, 15

3 pav. PP prisidėjimas prie DVT, suvestinė

Apibendrinant, 2025 m. darnaus vystymosi horizontaliojo principo įgyvendinimas rodo teigiamą bendrą kryptį: gerėja Lietuvos pozicija Darnaus vystymosi indekse, didėja prie šio principo prisidedančių pažangos priemonių skaičius, tačiau pažanga tarp atskirų DVT sričių išlieka nevienoda. Tai rodo poreikį ir toliau stiprinti nuoseklų pažangos priemonių susiejimą su DVT, ypač tose srityse, kuriose šiuo metu stebima stagnacija arba neigiamos tendencijos.

Inovatyvumas (kūrybingumas)

EIM pavesta koordinuoti Inovatyvumo (kūrybingumo) principo įgyvendinimą.

2021–2030 metų nacionaliniame pažangos plane inovatyvumas (kūrybingumas) nustatytas kaip vienas iš horizontaliųjų principų, taikomas rengiant nacionalines plėtros programas, planuojant pažangos priemones ir jų veiklas, taip pat projektuojant projektų atrankos, vertinimo ir finansavimo logiką. Šio principo turinys apima inovatyvių ir veiksmingiausių veikimo būdų paiešką ir taikymą, mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimą, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatų bei naujų technologijų taikymą, taip pat kūrybiškų sprendimų paiešką, siekiant didesnės pridėtinės vertės, geresnės kokybės paslaugų ir produktų įvairiose valstybės veiklos srityse.

Pažymėtina, kad inovatyvumo horizontaliojo principo įgyvendinimas 2025 m. pasižymi nevienodu pobūdžiu tarp skirtingų politikos sričių. Didžiausias prisidėjimas nustatomas tose srityse, kuriose įgyvendinamos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) veiklos, kuriami ar testuojami nauji technologiniai sprendimai bei plėtojamos inovacijų ekosistemos. Tarp tokių sričių išsiskiria švietimo, mokslo ir sporto, aplinkos, žemės ūkio, krašto apsaugos ir dalis kultūros bei vidaus reikalų politikos priemonių. Pavyzdžiui, ŠMSM įgyvendino veiklas, skirtas stiprinti MTEP aplinką, inovacijų ekosistemas mokslo centruose, misijomis grįstas mokslo ir inovacijų programas bei skaitmeninę švietimo transformaciją. AM inovatyvumą siejo su pažangių renovacijos, atliekų tvarkymo, monitoringo ir skaitmenizavimo sprendimų diegimu, o ŽŪM – su Europos inovacijų partneryste, žinių perdavimu, pažangių technologijų diegimu žemės ūkyje ir akvakultūroje.

Dalis ministerijų inovatyvumo principą įgyvendino per technologinių ir organizacinių sprendimų diegimą viešajame sektoriuje. SAM akcentavo E. sveikatos sistemos tobulinimą, nuotolinių paslaugų plėtrą, duomenimis grįstų sprendimų diegimą ir inovatyvių vaistų prieinamumo gerinimą, nors tiesioginis ryšys su inovacijų kūrimu identifikuotas ribotai. VRM inovatyvumą siejo su pažangių viešojo sektoriaus žmoniškųjų išteklių valdymo sistemų kūrimu, sienos stebėjimo technologijų modernizavimu ir duomenų analitikos sprendimų taikymu. TM akcentavo baudmių vykdymo sistemos infrastruktūros modernizavimą, o SM – 5G ryšiu grįstų skaitmeninių technologinių sprendimų kūrimą ir testavimą.

KAM veiklos išsiskyrė tiesioginiu orientavimusi į gynybos technologijų vystymą ir eksperimentinę plėtrą. 2025 m. per KAM įgyvendinamas priemonės buvo skatinami MTEP projektai, mokslo ir verslo bendradarbiavimas, dalyvavimas Europos gynybos fondo veiklose, taip pat inicijuotas valstybės užsakymas gynybos ir saugumo technologijoms vystyti bei kartu su partneriais kuriama finansinė priemonė „MILInvest 2“, skirta eksperimentinei plėtrai ir inovacijoms Lietuvos gynybos ir saugumo srityje.

Pažymėtina, kad ne visų ministerijų veiklos tiesiogiai prisideda prie inovatyvumo horizontaliojo principo įgyvendinimo vienodu mastu. SADM pateiktoje informacijoje nurodyta, kad dalis veiklų, susijusių su socialinėmis inovacijomis, tiesiogiai neprisideda prie inovatyvumo (kūrybingumo) horizontaliojo principo įgyvendinimo, tačiau netiesiogiai turi įtakos šio principo siekiamiems tikslams.

Ministerijų inovatyvumo švieslentėje:

- inovacijų lyderės – ŠMSM, AM ir ŽŪM;
- stiprių inovatorių grupė – KAM, KM ir VRM;
- nuosaikių inovatorių grupė – TM, SM, SAM, SADM ir EM;
- silpni inovatoriai – URM ir FM.

Apibendrinant, 2025 m. inovatyvumo (kūrybingumo) horizontaliojo principo įgyvendinimas vyko įvairiomis formomis – per MTEP veiklas, naujų technologinių sprendimų kūrimą ir testavimą,

skaitmeninimo iniciatyvas, viešųjų paslaugų modernizavimą bei inovacijoms palankios aplinkos stiprinimą. Ministerijų pateikta informacija rodo, kad inovatyvumo principas integruojamas į skirtingas politikos sritis, tačiau jo įgyvendinimo pobūdis skiriasi priklausomai nuo konkrečios srities specifikos. Vienose srityse didesnis dėmesys skiriamas naujų sprendimų kūrimui ir MTEP, kitose – pažangių technologijų diegimui, procesų efektyvinimui ir skaitmeninei transformacijai. Tai rodo, kad inovatyvumas viešajame sektoriuje pasireiškia plačiai – tiek kuriant naujus sprendimus, tiek diegiant ir taikant jau sukurtas inovacijas.

Lygios galimybės visiems (LGV)

Lygių galimybių visiems principą koordinuoja SADM.

2021–2030 metų Nacionaliniame pažangos plane lygios galimybės visiems nustatytos kaip vienas iš horizontaliųjų principų. LGV HP taikymas užtikrina, kad visiems asmenims, nepaisant jų lyties, tautybės, rasinės ar etninės kilmės, pilietybės, kalbos, religijos ar įsitikinimų, pažiūrų, negalios, sveikatos būklės, socialinės padėties, amžiaus, seksualinės orientacijos ar kitų bruožų, būtų užtikrintos vienodos teisės ir galimybės naudotis paslaugomis, infrastruktūra, transportu ir kitomis priemonėmis bei pilnavertiškai dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

Didžioji dalis prie šio principo prisidedančių pažangos priemonių jau yra patvirtinta, daugeliu atvejų veiklos tik pradėtos vykdyti arba tęsiami anksčiau pradėti darbai, todėl galutinius rezultatus vertinti dar sudėtinga. Vis dėlto galima matyti aiškų pažangos priemonių ir veiklų prisidėjimą prie lygių galimybių padėties gerinimo, nors ši pažanga išlieka trapi ir reikalauja tolesnių tikslinių veiksmų.

	Bendrasis indeksas	Darbo domenas	Pinigų domenas	Žinių domenas	Laiko domenas	Galios domenas	Sveikatos domenas
Lietuva	60,9	73,9	81,9	47,4	63,3	34,6	79,8
ES	63,4	69,3	73,9	57,4	65,0	40,5	86,2

4 lentelė. 2025 m. indekso reikšmės

Vienas pagrindinių LGV HP stebėsenos orientyrų yra Lyčių lygybės indeksas. 2025 m. Lietuva šiame indekse surinko 60,9 balo iš 100 ir užėmė 14 vietą ES. Nors Lietuvos rezultatas vis dar atsilieka nuo ES vidurkio, kuris siekia 63,4 balo, nuo 2020 m. Lietuvos balas padidėjo 7 balais, todėl matoma teigiama pažanga. Lietuva geriausius rezultatus pasiekė pinigų srityje – surinko 81,9 balo ir užėmė 6 vietą ES, o silpniausia išliko galios sritis, kurioje surinkta 34,6 balo, nors būtent joje 2020–2025 m. fiksuotas didžiausias pagerėjimas.

Pažymėtina, kad lyčių lygybės padėtis Lietuvoje atskirose srityse išlieka nevienoda. Lietuva viršija ES vidurkį darbo ir pinigų srityse, tačiau atsilieka žinių, laiko, galios ir sveikatos srityse. Ypač ryškūs skirtumai matomi sprendimų priėmimo pozicijose, darbo ir šeimos pareigų pasidalijime bei lyčių segregacijoje švietime ir profesijų pasirinkime. Tai rodo, kad tolesnė pažanga priklausys ne tik nuo bendrų lygybės politikų, bet ir nuo tikslinių intervencijų konkrečiose srityse.

Kitas svarbus rodiklis – Asmenų su negalia gyvenimo kokybės indeksas (GKI). Ataskaitoje pažymima, kad, lyginant su 2023 m., 2024 m. fiksuotas reikšmingas šio indekso augimas iki 73,22 balo. Šį augimą lėmė nauji skaičiavimo rodikliai, didesnis asmenų su negalia užimtumas, daugiau asmenų, pasinaudojusių integracijos priemonėmis, taip pat geresnis fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumas. Tuo pačiu pažymima, kad 2025 m. galutinė GKI reikšmė dar bus tikslinama vėliau.

Pagal pažangos priemonių kiekybinę informaciją LGV HP 2025 m. buvo integruotas gana plačiai. 2025 m. kovo 10 d. duomenimis, patvirtintose plėtros programose buvo 193 pažangos priemonės, iš kurių 96 prisidėjo prie HP LGV. Didžiausias tokių priemonių skaičius nustatytas SADM, EM, ŠMSM, TM valdymo srityse. Tuo tarpu EM valdymo srityje 2025 m. tiesiogiai prie HP LGV prisidedančių pažangos priemonių nenurodyta.

Kita kiekybinė informacija rodo, kad lygių galimybių srityje iššūkių išlieka daug. 2025 m. Lietuva ILGA-Europe „Rainbow Europe“ indekse surinko 24,09 proc. ir užėmė 36 vietą iš 49 Europos valstybių, o pagrindiniai iššūkiai išliko šeimos teisių pripažinimo, apsaugos bei teisinio lyties pripažinimo srityse. Pasaulinio lyčių atotrūkio indekse Lietuva 2025 m. užėmė 19 vietą iš 148 valstybių, kai 2024 m. buvo 11 vietoje, todėl jos pozicija šiame indekse suprastėjo.

Akcentuojant Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veikla. 2025 m. gauta 420 skundų, o dažniausiai kreiptasi dėl klausimų, susijusių su lytimi, negalia ir amžiumi. Tai rodo, kad šie diskriminacijos pagrindai praktikoje išlieka vieni aktualiausių. Be to, 2025 m. pagal BK 170 straipsnį užregistruotų nusikaltimų dėl kurstymo prieš žmonių grupes skaičius padidėjo nuo 66 iki 106, tai yra 61 proc. daugiausia tokių nusikaltimų fiksuojant elektroninėje erdvėje.

Smurto artimoje aplinkoje ir smurto dėl lyties prevencija taip pat išliko svarbi LGV HP įgyvendinimo dalis. 2025 m. po pavojaus rizikos vertinimo buvo skirta daugiau kaip 18 tūkst. apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje orderių, o specializuotą kompleksinę pagalbą gavo daugiau nei 23 tūkst. asmenų. Ataskaitoje išskiriamas ir savivaldybių vaidmens stiprinimas, lygių galimybių koordinatorių modelio išbandymas bei komunikacinės kampanijos, nukreiptos į stereotipų ir smurto mažinimą.

Apibendrinant, 2025 m. horizontaliojo principo „Lygios galimybės visiems“ įgyvendinimas rodo, kad lygių galimybių klausimai yra integruojami į vis daugiau pažangos priemonių ir politikos sričių, o stebėsenos rodikliai leidžia matyti tiek teigiamus pokyčius, tiek išliekančius struktūrinius netolygumus. Lietuva dar nepasiekė ES vidurkio lyčių lygybės srityje, išlieka reikšmingų iššūkių asmenų su negalia gyvenimo kokybės, diskriminacijos, neapykantos nusikaltimų, smurto dėl lyties ir pažeidžiamų grupių teisių užtikrinimo srityse. Tai rodo poreikį ir toliau stiprinti tikslines priemones, institucijų bendradarbiavimą ir duomenimis grįstą lygių galimybių politiką.